

Григорій Рудий,

д-р іст. наук,

Інститут історії України НАН України

Київ, Україна

КИЇВСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА 1960-х рр. У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті культурно-освітній розвиток України 1960-х років розглядається через призму київської газетної періодики. Запропоновано відомості про кількісний і мовний склад періодики 1960-х років, з'ясовано загальні тенденції формування її інформаційно-пропагандистського потенціалу, встановлено тематику й зміст київських періодичних видань, що відображали стан духовного життя тогочасного українського суспільства в умовах лібералізації радянського політичного режиму, зокрема проблеми української школи, розвиток української літератури, театрального та музичного мистецтва, бібліотечної справи, книгорозповсюдження.

Ключові слова: київські газети, періодика, культурно-освітній розвиток УРСР, українська школа, література, мистецтво, бібліотека.

Сьогодні формується інформаційне суспільство, швидко впроваджуються нові комп'ютерні технології, створюються електронні носії інформації. Усе це зумовлює необхідність осмислення ролі і місця періодики в сучасному суспільстві. У цьому зв'язку активізується інтерес до такої недостатньо вивченої сфери життя українського суспільства, як київська періодична преса 1960-х років в умовах лібералізації тогочасного радянського політичного режиму та її значення як історичного джерела. Окремі аспекти теми отримали певне відображення як в українській, так і зарубіжній історіографії. Проте спеціальних праць, які б розглядали київську газетну періодіку зазначеного періоду в контексті культурно-освітнього розвитку УРСР 1960-х років, немає.

За підрахунками автора, в Києві видавалося 17 республіканських, 8 обласних і міських, понад 40 багатотиражних газет, більшість українською мовою видання. Всі вони зберігаються у фондах НБУВ. Серед республіканських: партійно-радянські – «Радянська Україна», «Правда Украины», «Рабочая газета», «Робітнича газета», «Колгоспне село»,

«Колхозное село», «Сільські вісті», комсомольські – «Молодь України», «Комсомольское знамя», піонерські – «Зірка», «Юный ленинец», спеціалізовані – «Вісті з України», «Говорить Київ», «Друг читача», «Культура і життя», «Літературна газета», «Радянська освіта», «Радянський спорт», «Спортивна газета», «Патріот Батьківщини». В столиці УРСР також видавалися обласні і міські газети – «Київська правда», «Вечірній Київ», «Київський комсомолец», «Київська зоря», «Молода гвардія», «Ленинское знамя», багатотиражки – «Машинобудівник», «Трибуна січнівця», «Ленінська кузня», «Арсеналець», «Київський взуттьовик», «Верстатобудівник», «Укркабель», «Дарницький шовк», «Трикотажник», «Київський університет», «Трибуна передовика» та ін.

У контексті демократизації тогочасного суспільно-політичного життя важливим напрямом розвитку громадських засад в періодиці був інститут робітничих і селянських кореспондентів. Незважаючи на практику бюрократичного втручання компартійних органів в цю форму роботи, робсількорівський рух був помітним явищем в діяльності київських періодичних видань. При редакціях газет створювалися позаштатні відділи, робсількорівські та авторські ради з різних проблем. З допомогою позаштатного авторського активу готувалися статті, кореспонденції, робсількори активно залучалися до перевірки листів і матеріалів, які надходили до редакцій. Серед них були колгоспники, робітники, вчені, педагоги, діячі культури. Багато робсількорів згодом стали відомими журналістами і письменниками. За підрахунками автора, саме робсількорами створювалися більшість матеріалів аналітичного жанру, у яких порушувалися не тільки актуальні та важливі питання, пов'язані з поліпшенням роботи партійних органів, рад народних депутатів, господарського механізму, системи освіти, культури, охорони здоров'я, побуту, а й критикувалися номенклатурні працівники адміністративних структур. Як свідчить аналіз, майже 70 % публікацій, на які редакції київських газет бажали отримати відповідь, належали позаштатним авторам.

На шпальтах київських газет є також інформація про створення і діяльність в 1962 р. 190 міжрайонних газет при територіально-виробничих управліннях республіки. Редакції нових газет були укомплектовані кваліфікованими працівниками, які були добре обізнані з життям села, колгоспним і радгоспним виробництвом. Більш різноманітними стали матеріали РАТАУ для міжрайонних газет. Одним із найголовніших завдань цих періодичних видань було сприяння новоствореним виробничим управлінням у виконанні планів, впровадження у виробництво досягнень науки і передового досвіду, ефективному використанню техніки і землі.

Проведене автором дослідження свідчить, що значне місце відведено на сторінках київських періодичних видань проблемі реформування освіти в УРСР. За підрахунками автора, на зазначену тему припадає понад 20 % відповідних газетних публікацій з тематики духовного життя республіки. При висвітленні проблем освітньої реформи переважають статті і кореспонденції. Важливе місце на шпальтах газет присвячено діяльності радянських освітніх органів. Умовно газетні джерела можна поділити на дві групи:

- матеріали, що висвітлювали та роз'яснювали характер загально-освітньої реформи;
- публікації, які розкривали зміст конкретних заходів освітніх органів у галузі перебудови народної освіти.

З точки зору наявності релевантної інформації особливий інтерес становлять матеріали київських газет, де висвітлювалися конкретні заходи реформи радянської республіканської школи. Газети регулярно вміщували матеріали, переважно пропагандистського характеру, про розбудову нової радянської школи, в основу якої мав бути покладений принцип поєднання загальноосвітнього і політехнічного навчання. Преса активно пропагувала положення нового шкільного закону, який був прийнятий Верховною Радою УРСР у квітні 1959 р. Цим законом зокрема закріплювалося право батьків вибирати своїм дітям мову навчання. Це практично відкривало шлях до русифікації української школи в містах. Велику пропагандистську й організаторську роботу проводила київська преса щодо зміцнення матеріально-технічної бази шкіл. У газетах під характерними назвами «Шкільні новобудови», «Школи методом народної будови» вміщувалися матеріали, в яких висвітлювалися проблеми будівництва й обладнання загальноосвітніх шкіл, їх забезпечення меблями, наочними посібниками, підручниками, зошитами [1].

Багато матеріалів присвячено підвищенню компетенції учнів, підготовці й покращенню кваліфікації вчителів. Типовою є одна із статей, в якій твердилося, що загальноосвітня середня школа має прищепити учню вміння самостійно працювати над матеріалом, схильність до експериментаторства, культуру абстрактного математичного мислення. Ці навики полегшать йому в майбутньому навчання у виші, згодяться і в подальшій трудовій діяльності. Також зазначалося, що тогочасна шкільна методика була переважно орієнтована на середнього учня, середні показники знань, а не на диференційовану підготовку [2].

Є в київській періодиці інформаційні повідомлення про заходи радянських освітніх органів щодо вирішення проблеми покращення

програмованого навчання і створення технічних засобів у галузі народної освіти [3].

Багато матеріалів присвячено питанню підготовки та перепідготовки кадрів радянських вчителів у педагогічних інститутах та училищах і на учительських курсах [4]. Відзначалося, що, дбаючи про перебудову навчального процесу з підготовки вчителів, необхідно наполегливо зміцнювати зв'язки педагогічних вишів і середніх спеціальних навчальних закладів з загальноосвітніми школами [5].

Особливу увагу столична періодика приділяла вивченню української мови, забезпеченню шкіл якісними підручниками з рідної мови. На шпальтах газет багато публікувалося кореспонденції про впровадження в шкільне життя української мови, створення для учнів належних умов для її вивчення. Насамперед відзначалася незадовільна робота по підготовці для шкіл підручників з української мови. Цьому були присвячено статті, кореспонденції, замітки та листи, що подавалися під різноманітними рубриками. Так в одному з відгуків на вихід підручника з української мови для п'ятого класу зазначалося, що ця навчальна книжка вкрай бліда, безбарвна і одноманітна як за змістом, так і ілюстративним матеріалом [6].

Українському вчителю у процесі забезпечення якісного вивчення рідної мови відводилася ключова роль. Зокрема дописувачі звертали увагу на те, що на уроках окремих вчителів учні тільки й чують про граматичні категорії і тому, інколи, на все життя втрачають інтерес до самого слова «мова». Вчителю в процесі навчання слід, крім чисто академічних знань, вкладати свою душу, власну любов до рідного слова [7].

Газети ставили ще одну важливу проблему тогочасної радянської школи: за якими освітянськими показниками оцінювати діяльність загальноосвітніх шкіл для того, щоб вони могли піднятися на вищий щабель. На сторінках київської періодики в цей період часто трапляються твердження на кшталт: «Роботу шкіл слід оцінювати за всіма сторонами її життя: і за відгуками про неї, і за результатами перевірки учнівських знань, і за громадсько-корисною роботою всього її колективу» [8].

Не залишився поза увагою київської періодики процес реформування вищої школи в УРСР. За підрахунками автора, тема розвитку вишів в зазначений період становить майже 40 % серед публікацій з проблем народної освіти.

Аналіз свідчить, що київські періодичні видання найбільше уваги приділяли перебудові тогочасної радянської вищої школи. Природно багато місця газети відводили обґрунтуванню ролі й місця вищих

навчальних закладів у суспільно-політичному, соціально-економічному і культурному житті України в умовах хрущовської відлиги. Значну увагу періодичних видань було звернено на необхідність поліпшення підготовки інженерів у вищих навчальних закладах [9], покращення викладання математичних дисциплін у вишах [10], естетичного виховання студентів [11], матеріально-технічної бази вишів [12], взаємозв'язку вищої освіти з життям [13].

Як бачимо, київська періодика брала активну участь у висвітленні освітніх заходів уряду УРСР щодо перебудови вищої школи як основи формування радянської науково-інтелектуальної еліти.

Лібералізація тогочасного суспільного життя в республіці зумовила зміни в культурному розвитку суспільства. Зокрема помітне поживлення літературної тематики припадає на початок 1960-х років. У київських газетних виданнях регулярно почали з'являтися розвідки про літературну спадщину українського народу та нові твори тогочасних українських прозаїків і поетів.

Аналіз газетних матеріалів свідчить, що найбільш поширеними жанрами висвітлення творів письменників були літературознавчі статті і рецензії.

Особливе місце серед публікацій займали матеріали про класиків української літератури. Столична преса часто вміщувала матеріали, що мали в підсумку привернути увагу до значущості в житті українського суспільства Т. Шевченка, І. Котляревського, М. Коцюбинського, І. Франка, Лесі Українки, І. Нечуя-Левицького, Г. Сковороди. Основними темами столичної преси стало також висвітлення творчого доробку відомих прозаїків і поетів О. Гончара, М. Стельмаха, М. Рильського, О. Довженка, А. Малишка, І. Вільде, П. Панча, Д. Павличка, Г. Тютюнника, М. Куліша.

Водночас змістовною у висвітленні літературних процесів є інша група джерел – про творчість і діяльність тогочасних молодих українських письменників – шістдесятників Л. Костенко, Б. Олійника, І. Драча, І. Жиленко, Р. Федорова. Цікавою є одна з рецензій Л. Новиченка про поетичний доробок Л. Костенко в «Літературній газеті» від 26 січня 1962 р., де відзначалося, що до поезій поетеси «приходить вивірена мужність у погляді на світ, приходить необхідна широта мислення, виразно окреслюється духовна зрілість поетичної особистості. Книга “Мандрівки серця” говорить про це на повний голос» [14].

Є в газетах група аналітичних матеріалів про роль і місце класичної української літератури в житті радянського суспільства. Зокрема зазначалося, що в історичних розвідках про видатних українських

письменників, їхню творчість треба відкидати власне упередження, подивитися на їхні твори їхніми очима, очима тих, для кого ці твори були призначені. Бо ж не знаючи історії літератури, хіба можна усвідомити всю велич генія Т. Шевченка? [15].

Цікавими були публікації, присвячені становищу і перспективі розвитку тогочасної літератури для юнацтва [16]. На шпальтах газет друкуються також глибокозмистовні розвідки про українських письменників і літературознавців, які були репресовані радянською владою в 1930-х роках [17].

Поряд із цим у періодичних виданнях часто з'являлися матеріали, що відбивали роботу радянських культурно-освітніх організацій зі створення радянської літератури, яка виконує соціальне замовлення в контексті соціалістичного реалізму. Типовою є стаття В. Буряка «Свобода творчості і художник» в «Робітничій газеті» від 18 листопада 1965 р., де зазначалося, що соціалістичний реалізм становить нову сторінку в історії художнього розвитку суспільства, яке породжує новий тип героя і письменника, не статистика, а активного учасника і перетворювача життя [18].

У періодичних виданнях також вмішувалися матеріали, в яких автори прагнули спростувати звинувачення зарубіжних опонентів щодо продовження русифікації в Україні. Показовою є стаття «Фальшиві клейноди» Д. Павличка в «Літературній газеті» від 1 серпня 1969 р., де зазначалося, що не варто писати на чужині для української нації державних рецептів, а варто працювати для возвеличення тої України, яка є соціалістичною республікою. Майбутнє України будеється сьогодні і хто замість цегли хоче вмурувати в її стіни брусок динаміту – буде пійманий і поганьблений навіки [19].

Розрахунки автора свідчать, що домінуючий вид публікацій про розвиток української літератури – це матеріали, в яких аналізувалася творчість окремих літераторів, та публікації, котрі знайомили громадськість з доробком українських прозаїків і поетів. Найпоширенішим жанром внавітлення письменницького доробку були нариси про митців, статті й рецензії на їхні твори. За рівнем опрацювання інформації вони належать до синтетичного жанру і глибоко розкривають сутність тогочасних літературних процесів в Україні з погляду радянської ідеології. Аналіз свідчить про значний масив персоніфікованих матеріалів, тобто таких, які аналізували творчий доробок того чи іншого письменника. Слід відзначити, що такого роду публікації характеризувалися високою інформаційною насиченістю і глибиною літературознавчих досліджень.

Серед них літературні розвідки Л. Новиченка, І. Дзюби, І. Світличного, Є. Сверстюка, Г. Кочура, С. Плачинди.

У тогочасній київській пресі також висвітлювався розвиток такого виду літератури, як фантастична проза. Зокрема зазначалося, що фантастика – не наука, а насамперед людина майбутнього [20].

Як бачимо, тогочасна київська періодика активно сприяла розвиткові української літератури і літературної критики, а отже й культури загалом.

Значне місце в газетній періодиці посідали матеріали про розвиток мистецтва в УРСР. За підрахунками автора, кількість публікацій з питань мистецтва становить майже 20 % від загальної кількості газетних матеріалів з проблем розвитку тогочасного духовного життя України.

Основними темами столичної преси були діяльність державних культурно-освітніх організацій, розвиток українського театру й кіно, музичного мистецтва, художньої самодіяльності.

Кількісний та якісний аналіз матеріалів київської періодики свідчить, що домінуючими темами періодики були публікації про розвиток українського театру і музики.

Періодика тих часів містить чималий масив виступів партійних, державних, громадських і культурних діячів з питань розвитку української соціалістичної культури. У більшості з них пропагувалися ідеї інтернаціоналізації і комунізації мистецького життя. У тогочасних київських газетах часто трапляються твердження про те, що соціалістичне суспільство, яке прийшло на зміну буржуазному, породжує і нову культуру, покликану скрізь утверджувати справжні комуністичні відносини між людьми [21]. Однак на шпальтах київських видань є група матеріалів, в яких пропагуються нові форми самовиразу в театральному і музичному мистецтві, які відображали ступінь усвідомлення на мистецькому рівні тих змін, які сталися в суспільно-політичному житті України в умовах «відлиги». Водночас із середини 1960-х років на сторінках газет з'являється чимало матеріалів, автори яких з консервативних позицій радянської ідеології негативно ставилися до пошуку нових художніх форм відображення дійсності, формалістичного й абстрактного мистецтва Західної Європи та Америки. Зокрема, підкреслювалося, що реалістичного театру в Сполучених Штатах Америки немає. Є театр абсурду і антитеатр. І чим більше абсурду в спектаклях американських театрів, тим вони гучніше рекламуються [22]. Помітне місце на сторінках газетної періодики було відведено репертуару українських театрів. Особливо високою у загальному масиві джерел із питань розвитку театрального мистецтва була питома вага публікацій про діяльність Державного академічного

театру опери і балету ім. Т. Г. Шевченка, Державного академічного українського театру ім. І. Я. Франка, Київського академічного російського драматичного театру ім. Лесі Українки, Київського театру юного глядача ім. Ленінського комсомолу, Київського державного театру опери і балету ім. Т. Г. Шевченка, Львівського державного академічного драматичного театру ім. М. О. Заньковецької [23].

На сторінках київської періодики є значна група матеріалів, що висвітлювали таку важливу тему, як діяльність українських бібліотек. Газетна періодика брала активну участь у всіх заходах у справі розширення бібліотечної справи в Україні, зокрема у висвітленні процесу створення нових бібліотек, комплектування книжних фондів. Повідомлялося, що в УРСР створена широка мережа бібліотечних установ – наукових, відомчих, масових. В 1968 р. в республіці працювало 26 330 масових бібліотек. Крім того, функціонували понад 30 тис. шкільних і 960 самостійних бібліотек для дітей. Тільки протягом 1966–1967 рр. для державних бібліотек було збудовано понад 20 тис. кімнат при клубних установах та окремі приміщення. Книгозабезпечення на одного жителя України становило в 1968 р. понад 10 книжок, 55 % від їхньої загальної кількості складала наукова і науково-популярна література [24]. Ще одна тема, яка об'єднувала групу дискусійних публікацій, – завдання, форми і методи роботи радянських бібліотек.

Зокрема, газета «Радянська культура» надрукувала статтю Ю. Валуєва «Бібліотека – читачеві», де пропонувалося налагодити координацію роботи всіх бібліотек України, оскільки відсутність такого координування не йшла на користь бібліотечній справі. Україна перша в СРСР могла б прокласти стежку в цьому напрямку [25].

Привертають увагу матеріали про покращення бібліографічної роботи в бібліотеках України. З цією метою республіканським культурно-освітнім установам пропонувалося організувати всеукраїнський науково-дослідницький бібліоцентр, зокрема Інститут книгознавства та його філії у найбільших містах України. Крім того, необхідно було подбати про випуск найбільш необхідних бібліографічних довідників «Україна в світовій пресі», «Українська література за кордоном», а також довідники з історії України, науки, народного господарства [26] тощо.

Особливу увагу київська періодика приділяла такій пекучій проблемі, як налагодження зразкового обслуговування читачів книгами, насамперед сільських. Так зазначалося, що невміння, а часом і небажання окремих керівників як слід розгорнути книготоргівлю на селі призвело до прикрих фактів, коли література, призначена для села, розповсю-

джувався в містах і обласних центрах. Враховуючи зазначене, добре налагодити книготоргівлю можна було тільки за умови підвищення культури роботи магазинів і кіосків. Повідомлялося, що в с. Хомутець Миргородського району Полтавської області було створено спеціалізований книжковий магазин. У цій крамниці завжди хороша, яскрава викладка книжкової продукції, є книга відгуків і пропозицій читачів – покупців. Рада книголюбів при магазині проводила багато потрібних, цікавих заходів з пропаганди видань суспільно-політичної, художньої і науково-популярної літератури [27].

Однак, як свідчить аналіз преси, таких магазинів в селах республіки було дуже мало. У Волинській, Сумській, Черкаській, Херсонській, Ровенській областях в сільській місцевості або зовсім не було книжкових крамниць, або вони знаходилися в старих непридатних приміщеннях і не задовольняли зрослих вимог покупців. З огляду на те пропонувалося активніше залучати до книготоргівлі громадських розповсюджувачів, збільшити число спеціалізованих кіосків, поширити розсилку книг поштою. Зазначалося про необхідність широко розвивати торгівлю на вулицях, організовувати книжкові ярмарки, декади і місячники книги [28].

Отже, за підсумками кількісного і якісного аналізу матеріалів київської періодики, можна зробити висновок, що періодика широко і всебічно висвітлювала процес розвитку бібліотечної справи в УРСР.

Виявлені в процесі дослідження газетні публікації певною мірою сприяють повноті змалювання картини антирелігійної пропаганди і агітації компартійних органів і жорстокої боротьби з релігією в республіці. Ця тема була постійною на сторінках тогочасної преси. Висвітлювалася вона у войовничому стилі та була представлена різноманітними жанрами: від заміток до теоретичної статті. У газетних публікаціях поширювалися твердження, що бойовитість і наступальність мали стати основою у роботі кожного агітаційного колективу, кожного атеїста [29]. У цьому масиві джерел чимало місця займають матеріали про посилення атеїстичного виховання молоді, зокрема вивчення у вищих предмету «Основи наукового атеїзму» [30]. Публікації на цю тематику вміщувалися під рубриками «На атеїстичні теми» і «Бесіди на атеїстичні теми», а їхніми авторами переважно були науковці, викладачі суспільних дисциплін вищих, ідеологічні працівники компартійних структур, які намагалися довести, що релігійний світогляд – це світогляд безсилля людини перед силами природи [31]. На сторінках київської періодики також друкувалися матеріали про відмову від релігії колишніх керівників релігійних об'єднань. Типовою є публікація про

зрікання сану колишнього протоієрея Олексія Свято-Троїцької церкви в с. Троєщина Броварського району Київської області в газеті «Вечірній Київ» [32]. Крім того, на шпальтах газет трапляються статті і кореспонденції, в яких з антирелігійних позицій у традиційно-погромницькому стилі викривається зрада греко-католицької церкви українського народу [33], підтримується кампанія із закриття церковних громад, монастирів, православних духовних семінарій [34]. Так тільки в 1962 р. в Україні було знято з реєстрації 1263 релігійні об'єднання різних конфесій [35]. Треба зазначити, що такого роду публікації вміщувалися на сторінках київських газет згідно з відповідними планами антирелігійної роботи компартійних органів.

Отже, проведене вивчення київської періодики дозволило визначити особливості, характерні риси культурно-освітнього розвитку тогочасного українського суспільства. Встановлено, що наприкінці 1960-х років у Києві видавалися 17 республіканських, вісім обласних і міських, понад 40 багатотиражних газет. Серед них республіканські – «Радянська Україна», «Правда України», «Робітнича газета», «Колгоспне село», «Сільські вісті», «Молодь України», «Культура і життя», «Радянська освіта», «Літературна газета» та ін., обласні й міські – «Київська правда», «Вечірній Київ», «Молода гвардія», «Київський комсомолец» та ін., багатотиражні – «Машинобудівник», «Ленінська кузня», «Верстатобудівник», «Дарницький шовк», «Київський університет», «Трибуна передовика» та ін. Більшість з них виходили українською мовою. Чимало друкованих матеріалів вирізнялися актуальністю, глибиною аналізу, розмаїттям тематики, жанровою палітрою, широким колом кореспондентів. Масового поширення набув робсількорівський рух.

Київські газети того часу стали масовими, надаючи можливість громадянам висловлювати власну думку на їхніх сторінках. Масив газетних джерел, що став предметом аналізу, дав змогу простежити докладно і в усій повноті відтворити події духовного життя тогочасної України.

Треба зазначити, що київські газети не тільки постійно віддзеркалювали процеси радянської реформи української середньої і вищої школи, закладів культури, але й своїми публікаціями сприяли пробудженню національної самосвідомості українського народу, зростанню активності творчої інтелігенції, формуванню в умовах відлиги нової генерації майстрів художнього слова – шістдесятників, надійного фундаменту для утвердження незалежності України.

Критичне використання досвіду роботи київських періодичних видань 1960-х років нинішніми засобами масової інформації сприятиме форму-

ванню національної свідомості, успішної розбудови української державності, відродженню національних традицій і цінностей.

Список використаних джерел

1. *Пилипенко І.* Школи – методом народної будови / І. Пилипенко // Київ. правда. – 1965. – 27 трав.
2. *Борбат О.* Кадри починаються із школи / О. Борбат // Київ. правда. – 1966. – 25 черв.
3. *Берг А.* Перспективи програмового навчання / А. Берг // Культура і життя. – Київ, 1966. – 19 серп.
4. *Близнюк С.* Студент прийшов у школу / С. Близнюк // Радян. освіта. – Київ, 1960. – 25 черв.
5. *Курило М.* Педагогічне училище / М. Курило // Радян. освіта. – Київ, 1960. – 17 лют.
6. *Мищенко М.* Помилки, повторені 220 тисяч разів / М. Мищенко // Культура і життя. – 1963. – 3 верес.
7. *Коваленко Н.* Граматика – ще не мова / Н. Коваленко // Радян. освіта. – 1963. – 19 січ.
8. *Зданевич В.* В журналі трійка, в умі два / В. Зданевич // Радян. освіта. – 1961. – 14 черв.
9. *Скляр В.* Де і як краще готувати інженерів / В. Скляр // Вечір. Київ. – 1965. – 27 груд.
10. *Слідами виступів «ВК»* // Вечір. Київ. – 1965. – 28 черв.
11. *Отрощенко В.* Чи потрібен студенту Пікассо? / В. Отрощенко // Молода гвардія. – Київ, 1968. – 30 листоп.
12. *Заславський А.* В Академії і на виробництві / А. Заславський // Колгоспне село. – Київ, 1963. – 30 січ.
13. *Попов В.* Вуз і життя / В. Попов // Радян. освіта. – 1960. – 29 жовт.
14. *Новиченко Л.* 3 нових віршів. Ліна Костенко. Пора змужніння / Л. Новиченко // Літератур. газета. – Київ, 1962. – 26 січ.
15. *Селивагів М.* Щедра мова мистецтва / М. Селивагів // Молода гвардія. – 1969. – 9 лип.
16. *Загребельний П.* Юним найкращі твори / П. Загребельний // Літератур. Україна. – 1965. – 8 січ.
17. *Кочур Г.* Учений, перекладач, поет / Г. Кочур // Вечір. Київ. – 1963. – 1 квіт.
18. *Буряк Б.* Свобода творчості і художник / Б. Буряк // Робітн. газета, Київ. – 1965. – 18 листоп.

19. *Павличко Д.* Фальшиві клейноди. Відповідь п. Рахманному на його «Відкритий лист до українських літераторів з приводу проблем українізації» / Д. Павличко // Літератур. Україна. – 1969. – 1 серп.
20. *Бердник О.* Мрія, література, майбутнє / О. Бердник // Літератур. газ. – 1960. – 1 квіт.
21. *Ємельяненко Г.* Культура комунізму / Г. Ємельяненко // Радян. Культура. – Київ, 1961. – 21 черв.
22. *Степовик Д.* Антиглузд на Бродвеї / Д. Степовик // Молодь України. – Київ, 1965. – 26 лют.
23. *Стиридонова А.* Мистецтво глибоких почуттів // Вечір. Київ. – 1969. – 17 черв.
24. *Печенізький З.* Книжкові скарби народу / З. Печенізький // Культура і життя. – 1968. – 22 верес.
25. *Валуєв Ю.* Бібліотека читачеві / Ю. Валуєв // Радян. культура. – 1962. – 2 груд.
26. *Глинський І.* Де вона, наша бібліографія? / І. Глинський // Культура і життя. – 1969. – 17 січ.
27. Книголюби і книгарні // Сільські вісті. – Київ, 1967. – 15 серп.
28. Книгу читачеві // Літератур. газ. – 1960. – 1 лип.
29. Атеїстичній пропаганді – наступальність // Київ. правда. – 1965. – 3 лип.
30. Атеїстичному вихованню – войовничий дух // Радян. освіта. – 1963. – 27 черв.
31. Наука – могутність, релігія – безсилля // Робітн. газ. – 1960. – 17 верес.
32. Відмова від релігії // Вечір. Київ. – 1964. – 30 трав.
33. *Даниленко С.* Таємниця Шептицького / С. Даниленко // Робітн. газ. – 1967. – 10 січ.
34. *Степанов П.* Чорні раси, чорні душі / П. Степанов // Вечір. Київ. – 1960. – 15 берез.
35. *Ганжуров Ю.* Чорно-біла «відлига» у дзеркалі преси: газетні публікації як джерело вивчення політичної системи України (1956–1964 рр.) / Ю. Ганжуров. – Київ, 1999. – С. 121.

References

1. Pylypenko, I. (1965). Shkoly – metodom narodnoi budovy [Schools – by the method of folk structure]. *Kyivska pravda – Kiev Truth*. (May 27, 1965) [in Ukrainian].

2. Borbat, O. (1966). Kadry pochynaiutsia iz shkoly [The shots start from school]. *Kyivska pravda – Kiev Truth*. (June 25, 1966) [in Ukrainian].
3. Berh, A. (1966). Perspektyvy prohramovoho navchannia [Perspectives on program training]. *Kultura i zhyttia – Culture and Life*. (August 19, 1966). Kyiv [in Ukrainian].
4. Blyzniuk, S. (1960). Student pryishov u shkolu [Student came to school]. *Radianska osvita – Soviet Education*. (June 25, 1960). Kyiv [in Ukrainian].
5. Kurylo, M. (1960). Pedahohichne uchylyshche [Normal school]. *Radianska osvita – Soviet Education*. (February 17, 1960). Kyiv [in Ukrainian].
6. Mishchenko, M. (1963). Pomylky, povtoreni 220 tysiach raziv [Errors repeated 220 thousand times]. *Kultura i zhyttia – Culture and Life*. (September 3, 1963) [in Ukrainian].
7. Kovalenko, N. (1963). Hramatyka – shche ne mova [Grammar is not a language yet]. *Radianska osvita – Soviet Education*. (January 19, 1963) [in Ukrainian].
8. Zdanevych, V. (1961). V zhurnali triika, v umi dva [There are three in the magazine, two in the mind]. *Radianska osvita – Soviet Education*. (June 14, 1961) [in Ukrainian].
9. Skliar, V. (1965). De i yak krashche hotuvaty inzheneriv [Where and how best to train engineers]. *Vechirni Kyiv – Evening Kiev*. (December 27, 1965) [in Ukrainian].
10. Slidamy vystupiv «VK» [Following the «VK» performances]. *Vechirni Kyiv – Evening Kiev*. (June 28, 1965) [in Ukrainian].
11. Otroshchenko, V. (1968). Chy potriben studentu Picasso? [Do you need a Picasso student?]. *Moloda hvardiia – Young Guard*. (November 30, 1968). Kyiv [in Ukrainian].
12. Zaslavskiy, A. V. (1963). Akademii i na vyrobnytstvi [In the Academy and in production]. *Kolhospne selo – The Collective Farm*. (January 30, 1963). Kyiv [in Ukrainian].
13. Popov, V. (1960). Vuz i zhyttia [High School and Life]. *Radianska osvita – Soviet Education*. (October 29, 1960) [in Ukrainian].
14. Novychenko, L. Z. (1962). Z novykh virshiv. Lina Kostenko. Pora zmuzh-ninnia [From new poems. Lina Kostenko. The time of maturity]. *Literaturna hazeta – Literary Newspaper*. (January 26, 1962). Kyiv [in Ukrainian].
15. Selyvahiv, M. (1969). Shchedra mova mystetstva [Generous language of art]. *Moloda hvardiia – Young Guard*. (July 9, 1969) [in Ukrainian].
16. Zahrebelnyi, P. (1965). Iunym naikrashchi tvory [The best works for young people]. *Literaturna Ukraina – Literary Ukraine*. (January 8, 1965) [in Ukrainian].

17. Kochur, H. (1963). Uchenyi, perekladach, poet [Scientist, translator, poet]. *Vechirnyi Kyiv – Evening Kiev*. (April 1, 1963) [in Ukrainian].
18. Buriak, B. (1965). Svoboda tvorchosti i khudozhnyk [Freedom of Creativity and the Artist]. *Robitnycha hazeta – The Newspaper*. (November 18, 1965). Kyiv [in Ukrainian].
19. Pavlychko, D. (1969). Falshyvi kleinody. Vidpovid p.Rakhmannomu na ioho «Vidkrytyi lyst do ukrainskykh literatoriv z pryvodu problem ukrainizatsii» [False Kleinodes. Mr. Rachmanny's response to his «Open Letter to Ukrainian Writers on Problems of Ukrainianization»]. *Literaturna Ukraina – Literary Ukraine*. (August 1, 1969) [in Ukrainian].
20. Berdnyk, O. (1960). Mriia, literatura, maibutnie [Dream, literature, future]. *Literaturna hazeta – Literary newspaper*. (April 1, 1960) [in Ukrainian].
21. Iemelianenko, H. (1961). Cultura comunizmu [Culture of Communism]. *Radianska cultura – Soviet Culture*. (June 21, 1961). Kyiv [in Ukrainian].
22. Stepovyk, D. (1965). Antyhluzd na Brodvei [Broadway antithesis]. *Molod Ukrainy – Youth of Ukraine*. (February 26, 1965). Kyiv [in Ukrainian].
23. Spyrydonova, A. (1969). Mystetstvo hlybokykh pochuttiv [The Art of Deep Feelings]. *Vechirnyi Kyiv – Evening Kiev*. (June 17, 1969) [in Ukrainian].
24. Pechenizkyi, Z. (1968). Knyzhkovi skarby narodu [Book treasures of the people]. *Cultura i zhyttia – Culture and Life*. (September 22, 1968) [in Ukrainian].
25. Valuiev, Iu. (1962). Biblioteka chytachevi [Library for the reader]. *Radianska cultura – Soviet culture*. (December 2, 1962) [in Ukrainian].
26. Hlynskyi, I. (1969). De vona, nasha bibliohrafiia? [Where is she, our bibliography?]. *Cultura i zhyttia – Culture and Life*. (January 17, 1969) [in Ukrainian].
27. Knyholiuby i knyharni [Book lovers and bookstores]. *Silski visti – Village News*. (August 15, 1967) [in Ukrainian].
28. Knyhu chytachevi [he book to the reader]. *Literaturna hazeta – Literary Newspaper*. (July 1, 1960) [in Ukrainian].
29. Ateistychnii propahandi – nastupalnist [Atheistic propaganda – offensive]. *Kyivska pravda – Kiev Truth*. (July 3, 1965) [in Ukrainian].
30. Ateistychnomu vykhovanniui – voiovnnychi dukh [Atheistic education – a warlike spirit]. *Radianska osvita – Soviet education*. (June 27, 1963) [in Ukrainian].
31. Nauka – mohutnist, relihiia – bezsyllia [Science is power, religion is powerlessness]. *Robitnycha hazeta – Workers' Newspaper*. (September 17, 1960) [in Ukrainian].

32. Vidmova vid religii [Relinquishing Religion]. *Vechirnyi Kyiv – Evening Kiev*. (May 30, 1964) [in Ukrainian].

33. Danylenko, S. (1967). Taiemnytsia Sheptytskoho [The mystery of Sheptytsky]. *Robitnycha hazeta – The Newspaper*. (January 10, 1967) [in Ukrainian].

34. Stepanov, P. (1960). Chorni rasy, chorni dushi [Black races, black souls]. *Vechirnyi Kyiv – Evening Kiev*. (March 15, 1960) [in Ukrainian].

35. Hanzhurov, Iu. (1999). Chorno-bila «vidlyha» u dzerkali presy: hazetni publikatsii iak dzherelo vyvchennia politychnoi systemy Ukrainy (1956–1964 rr.) [Black and White Thaw in the Mirror of the Press: Newspaper Publications as a Source for Studying Ukraine’s Political System (1956–1964)]. (p. 121). Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.11.2019.

Hryhorii Rudyi,

Dr. Sci. (Historical),

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4679-282X>

Kiev Periodical Press of the 1960’s in the Context of the Cultural and Educational Development of the Ukrainian SSR

The cultural and educational development of the Ukrainian SSR in the 1960’s is considered in the article through the prism of the Kiev periodical press. The general tendencies of formation of the informational and propaganda potential of the Kiev periodicals of the 1960’s were studied, and information on their quantitative and language composition was proposed. The topics and contents of published periodicals revealing the state of the spiritual life of Ukraine are revealed, and the characteristics of the Soviet regime in the period of its liberalization are determined. As a result of the analysis of the Kiev press, a considerable amount of newspaper publications were introduced into the scientific circulation, on the basis of which the main aspects and forms of Soviet modernization of the educational and cultural life of the Ukrainian SSR were determined, the Kiev newspapers are presented as a rich event-fact phenomenon, as an important Ukrainian factor in all spheres of cultural and educational development of the Ukrainian SSR.

The obtained data allowed to establish the main thematic complexes that reveal the state of the spiritual life of Ukraine of that time, in particular: the orientation of the Soviet authorities to the introduction of school legislation, which would allow the creation of a Ukrainian school, which should be based on the principle of combining general education and polytechnic education; definition of the role and place of the teacher

in raising the competence of pupils; problems of preparation for the Ukrainian school of highly qualified specialists; study of the Ukrainian language in general schools, provision of schools with high-quality textbooks on the Ukrainian language, creation of the necessary conditions for its study; material and technical basis of the school educational process; the restructuring of higher education, the training of engineers in higher education establishments, the teaching of mathematical disciplines in higher educational institutions, the interconnection of higher education with life; development of Ukrainian literature and literary criticism, national theater, cinema, musical art, artistic amateur activities; activity of Ukrainian libraries; problems of forging exemplary service for readers by books, book trade in the countryside.

Keywords: Kiev newspapers, Kiev periodical press, cultural and educational development of the Ukrainian SSR, Ukrainian literature, art, library business.